

G. E. LESSING.

ΛΑΟΚΟΩΝ*

**

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΡΙΩΝ ΤΗΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

Όμολοσγώ τοῦτο. Ἀλλὰ καὶ οὕτω πιθανότατον ὅτι ὁ Πλάνιος περὶ νεωτέρων μόνον καλλιτεχνῶν πῆδε νὰ ὄμιλησῃ, οὕτινες εἶχον ἐργασθῆ ἀπὸ κοινοῦ. Διότι, ἐὰν καὶ περὶ ἀρχαιοτέρων πῆδε νὰ ὄμιλησῃ, διατί νὰ μνημονεύσῃ τῶν τοῦ Λαοκόντος μόνον καλλιτεχνῶν, διατί δὲ οὐχὶ καὶ ἄλλων, ενὸς Ὄνατου καὶ Καλλιτέλους, ενὸς Τιμοκλέους καὶ Τιμαρχίδου η τῶν υἱῶν τοῦ Τιμαρχίδου τούτου, ὃν κοινῶς φιλοτεχνηθὲν ἐργον, παριστάν Δία, εὐρίσκετο ἐν Ρῷμῳ;¹

Αὐτός ὁ κ. Βίγκελμαν λέγει ὅτι δυνάμεθα ν' ἀπαρτισθεμεν μακρόν κατάλογον τοιούτων ἀρχαιοτέρων ἐργῶν, ἀτινα ἔσχον πλείονας τοῦ ἐνὸς πατέρας.² Μόνον δὲ περὶ τοῦ Ἀγνανδρου, τοῦ Πολυδώρου καὶ τοῦ Ἀθηνοδώρου ὁ Πλάνιος θὰ ἐσκέπτετο ἐὰν μὴ πῆδε νὰ περιορισθῇ καθαρῶς εἰς τοὺς νεωτέρους μόνον χρόνους;

Ἐὰν ὑπάρχῃ εἰκασία τοσούτῳ πιθανωτέρᾳ ὅσῳ περισσότερα καὶ δπουδαιότερα ἀκατάληπτα σημεῖα δι' αὐτῆς ἐργάνενονται, τότε η εἰκασία, καθ' ἥν οι τοῦ Λαοκόντος καλλιτέχναι ἥκμασαν ἐπὶ τῶν πρώτων αὐτοκρατόρων, εἶναι βεβαία ἐν ὑπερτάτῳ βαθυφ. Διότι ἐὰν εἰργάσθησαν ἐν Ἑλλάδι, ἐν ἥ ἐποχῇ ὁ κ. Βίγκελμαν τάσσει αὐτούς, ἐὰν αὐτὸς ὁ Λαοκόνων ἐν Ἑλλάδι ποτὲ ιστατο, παραδοξοτάτη θὰ ἥτο ἡ βαθεῖα σιγή, ἥν οι "Ἑλληνες ἐπήρησαν περὶ τοιούτου ἐργου (opere omnibus et picturæ et statuarie artis præeropendo) θὰ ἥτο παραδοξότατον ἐπίσης ἀν τοσούτον μεγάλοι καλλιτέχναι οὐδὲν ἄλλο ἐργον ἐφίλοτεχνησαν ἥ ἀν ὁ Παυσανίας τοσούτον ὀλίγον κατώρθου νὰ ἴηται τινὰ τῶν λοιπῶν αὐτῶν ἀνὰ σύμπασαν τὴν Ἑλλάδα ἐργων, ὅσον καὶ τὸν Λαοκόντον. Τούναντίον ἐν Ρῷμῃ καὶ τὸ μέγιστον καλλιτέχνημα ἐπὶ μακρόν ἥδυνατο νὰ ἥναι κεκρυμμένον· ἀν δὲ ὁ Λαοκόνων ἐπὶ Αύγουστου ἥδη συνετελέσθη, οὐδαμῶς παράδοξον ἀποβαίνει ὅτι ὁ Πλάνιος ἐμνήσθη αὐτοῦ — ὁ Πλάνιος πρῶτος καὶ τελευταῖος. Διότι ἀναμνησθῆμεν μόνον τι λέγει περὶ τῆς Ἀφροδίτης τοῦ Σκόπα,³ ἥτις εὐρίσκετο ἐν Ρῷμῃ ἐν Ναῷ τοῦ Ἀρεος: quemcumque alium locum nobilitatura. Romæ quidem magnitudo operum eam oblitterat, ac magni officiorum negotiorumque acervi omnes a contemplatione talium abducunt; quoniam otiosorum et in magno loci silentio apta admiratio talis est.

Οἱ θέλοντες νὰ θεωρήσωσιν ἐκ προτιμήσεως τὸ τοῦ Λαοκόντος σύμπλεγμα ὡς ἀπομίμησιν τοῦ παρὰ Βιργίλιω Λαοκόντος μετ' εὔχαριστήσεως ἀποδεχθήσονται ὅ, τι μέχρι τοῦδε εἴπον. Πρὸς δὲ συνέλαβον καὶ εἰκασίαν τινά, ἥν ἐπίσης δὲν θ' ἀπεδοκίμαζον οὕτοι πολύ.

*) "Ἴε ἀριθ. 17, σελ. 533—536,

¹⁾ Plinius lib. XXXVI sect. 4. p. 730.

²⁾ Geschichte der Kunst Th. II S. 331.

³⁾ Plinius I. c. p. 727.

"Ἴσως ἥδυναντο νὰ σκεψθῶσιν ὅτι ὁ Ἀσίνιος Πολίων ἥτο ἐκεῖνος ὅστις δι' Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν κατήρτισε τὸν παρὰ τῷ Βιργίλιῳ Λαοκόντον. Ὁ Πολίων ἥτο ιδιαίτερος φίλος τοῦ ποιητοῦ, ἐπέζησε τούτου καὶ φαίνεται γράψας μάλιστα ιδιον περὶ τῆς Αἰνειάδος ἐργον, διότι ποῦ ἀλλοῦ ἥ ἐν ιδιῷ περὶ τοῦ ποιημάτος τούτου ἐργον δύνανται τοσοῦτον εὐκόλως νὰ ὑπῆρχον αἱ λεπτομερεῖς παρατηρήσεις, ὡν ὁ Σέρβιος ἀπὸ τούτου μνημονεύει; ¹ ταύτοχρόνως ὁ Πολίων ἥτο ἐραστής καὶ γνώστης τῆς καλλιτεχνίας, ἐκέπτη πλουσίαν συλλογὴν τῶν ἔξοχοτάτων ἀρχαίων καλλιτεχνημάτων, παρῆγε νέα τοιαῦτα διὰ καλλιτεχνῶν τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, τοιοῦτον δὲ τολμηρὸν ἐργον οίον τὸ τοῦ Λαοκόντος πληρέστατα συνεψώνει μετὰ τῆς καλαισθοσίας, ἥν ἐν τῇ ἐκλογῇ αὐτοῦ ἐπεδείκνυτο: ² ut sicut acris vehementiae sic quoque spectari monumenta sua voluit. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ μουσεῖον τοῦ Πολίωνος φαίνεται ὅλως ἀδιαχωρίστως ἐν ιδιαίτερῳ τινὶ τόπῳ ιδρυμένον κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πλινίου, ὅτε ὁ Λαοκόνιον ιστατο ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τοῦ Τίτου, ἥ εἰκασία αὕτη ἥδυνατο πάλιν ν' ἀπολέσῃ μέρος τῆς πιθανότητος αὐτῆς. Διατί ὅμως νὰ μὴ ἥτο δυνατὸν αὐτὸς ὁ Τίτος νὰ ἐπράξῃ ἐκεῖνο, τὸ ὄποιον θέλομεν ν' ἀποδώσωμεν τῷ Πολίωνι;

KZ'.

Τὴν γνώμην γου, ὅτι οι τοῦ Λαοκόντος καλλιτέχναι εἰργάσθησαν ἐπὶ τῶν πρώτων αὐτοκρατόρων, ἥ τούλαχιστον ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἔναι τοσοῦτον ἀρχαῖοι ὅσον ὁ κ. Βίγκελμαν ἀναφέρει, ἐπιφρωνύει μικρὰ τις πληροφορία, ἥν πρῶτος αὐτὸς ἥμīν γνωρίζει. Είναι δὲ αὕτη ἥ ἔξης.³

«Ἐν Νετούνῳ, τῷ ἄλλοτε Ἀντίῳ, ὁ καρδινάλιος Ἀλέξανδρος Ἀλδανῆς ἀνεκά λυκεν ἐν ἔτει 1717, ἐν μεγάλῳ θόλῳ, βεβυθισμένῳ ἐν τῇ θαλάσσῃ, δοχεῖον ἐκ μελανοφαίου μαρμάρου, καλουμένου τανῦν Bigio, ἐν ᾧ ἥτο ἐγκεχαραγμένη ἥ εἰκὼν ἐπὶ τούτου δὲ εὐρίσκεται ἥ ἔξης ἐπιγραφὴν.

ΑΘΑΝΑΔΩΡΟΣ ΑΓΗΣΑΝΔΡΟΥ

Ρόδιος ἐποίησε.

'Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης μανθάνομεν ὅτι πατήρ καὶ υἱὸς ἐν τῷ Λαοκόντοι εἰργάσθησαν' καὶ ὁ Ἀπολλόδωρος (Πολυδώρος) δὲ ἥν πιθανός υἱὸς τοῦ Ἀγνανδρου· διότι ὁ Ἀθανάδωρος οὕτος δὲν ἥδυνατο νὰ ἥναι ἐτερος παρὰ τὸν ἐν τῷ Πλινίῳ ἀναφερόμενον. 'Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἀποδεικνύει πρὸς τούτοις ὅτι πλείονα τῶν κατὰ τὸν Πλάνιον τριῶν καλλιτεχνικὰ ἐργα εὑρίσθησαν ἐπὶ τῶν ὄποιων οἱ καλλιτέχναι ἐν τέλει καὶ ἐν ώρισμένῃ στιγμῇ ἐτίθουν τὸν λέξιν ἐποίησε σε. ⁴ Αγαφέροι δὲ ὅτι οἱ λοιποὶ καλλιτέχναι ἐκ μετριοφορούντος ἀσφίστως ἐξεφράζοντο διὰ τοῦ ἐποίησε faciebat. »

'Ο κ. Βίγκελμαν θὰ τύχῃ μικρᾶς ἀντιρρήσεως ἐν τῷ ἔξης, ὅτι ὁ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτη Ἀθανάδωρος οὐδεὶς ἄλλος δύναται νὰ ἥναι ἥ Ἀθηνάδωρος, οὐ-

1) Ad. ver. 7 lib. II Aeneid. καὶ ἔτι Ad. ver 183 lib. XI.

2) Plinius lib. XXXVI sect. 4. p. 729.

3) Geschichte der Kunst Th. II S. 347.

τινος μνείαν ποιεῖται ὁ Πλίνιος παρὰ τοῖς καλλιτέχναις τοῦ Λαοκόντος. Ἀθανάδωρος καὶ Ἀθηνόδωρος εἰδί καθ' ὅλοκληρίαν ἐν καὶ τὸ αὐτό, διότι οἱ Ρόδιοι ἔχρωντο τῇ δωρικῇ διαλέκτῳ. Ἐν τούτοις ὄφειλων νὰ διατυπώσω παρατηρήσεις τινάς μόνον ὡς πρὸς ἑκεῖνο, ὥπερ θέλει ἐκ τούτου νὰ συμπερεάνῃ.

Τὸ πρῶτον, ὅτι δηλ. ὁ Ἀθανάδωρος ὑπῆρξεν υἱὸς τοῦ Ἀγησάνδρου, δύναται νὰ ἔχηται ὑποστάσεως. Εἶναι λίαν πιθανὸν τοῦτο, οὐχὶ δύμως καὶ ἀναμφισβήτητον. Διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι ὑπῆρχαν ἀρχαῖοι καλλιτέχναι, οἵτινες ἀντὶ ν' ἀποκαλῶνται ἐκ τοῦ ὄνοματος τοῦ πατρός, προετίμων νὰ λαμβάνωσι τὸ ὄνομα τοῦ διδασκάλου. Βεβαίως ἄλλην ἔργηνείαν δὲν ἐπιδέχεται ἑκεῖνο τὸ δόπιον ὁ Πλίνιος λέγει,¹ περὶ τῶν ἀδελφῶν Ἀπολλωνίου καὶ Ταυρίσκου.

Πῶς δύμως; ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη θὰ διαγένεται τὰ ὑπὸ τοῦ Πλίνιου γραφόμενα ὅτι οὐχὶ πλείονα τῶν τριῶν καλλιτεχνυμάτων εὑρίσκοντο, ἐπὶ τῶν ὄποιων οἱ καλλιτέχναι αὐτῶν ἐγγνώρισαν ἑαυτοὺς διὰ χρόνου, σημαίνοντος τὸν συντέλεσιν τῆς πράξεως, (τουτέστι διὰ τοῦ ἐποίησε, ἀντὶ ἐποίει); Ἄλλὰ τί λέγω ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη; διατί ἐκ ταύτης τῆς ἐπιγραφῆς πρῶτον νὰ μάθωμεν ἑκεῖνο τὸ δόπιον πρὸ πολλοῦ ἡδυνάμεθα ἐκ πολλῶν ἄλλων νὰ γνωρίσωμεν; Μήπως δὲν εὐρέθησαν ἐπὶ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Γερμανικοῦ αἱ λέξις Κλεομένης – ἐποίησε, ἐπὶ δὲ τῆς οὐτών καλούμενης ἀποθεώσεως τοῦ Ὁμήρου αἱ λέξεις Ἀρχέλαος ἐποίησε καὶ ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ ἐν Γαέτῃ ἀγγείου αἱ λέξεις Σαλπίων ἐποίησε, καὶ οὕτω καθεξῆς;

Ο. κ. Βίγκελμαν δύναται νὰ εἴπῃ: «τίς γινώσκει τοῦτο κάλλιον ἐμοῦ; θὰ προσθέσῃ δύμως τόσῳ χειρονα διὰ τὸν Πλίνιον. Τὰ ὑπὸ αὐτοῦ λοιπὸν λεγόμενα τοσούτῳ συχνότερον ἀναίσχυνται καὶ μετὰ μείζονος βεβαιότητος ἀνατρέπονται.»

Εἰδέτη οὐχὶ διότι τί θὰ ἐγίνετο δην ὁ κ. Βίγκελμαν παρίστα τὸν Πλίνιον, ὡς πλειόνα λέγοντα παρὸ σόσα πράγματι θέλει νὰ εἴπῃ; δην δηλ. τὰ προσδαχθέντα παραδείγματα ἀνήγουν οὐχὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Πλίνιου γραφόμενα, ἀλλὰ ἀπλῶς τὰ πλείονα, ἀτίνα ὁ κ. Βίγκελμαν εἰσίνγαγεν εἰς τὰ λεγόμενα ταῦτα; καὶ οὕτως ἔχει πράγματι. Πρέπει ν' ἀναφέρωμεν ὀλόκληρον τὸ χωρίον. Ὁ Πλίνιος ἐν τῷ πρός τὸν Τίτον ἀφιερωτηρίῳ αὐτοῦ θέλει νὰ ὄμιλησῃ περὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ μετὰ τῆς μετριοφορούντης ἀνδρός, κάλλιστα γινώσκοντος ὄπόδον εἰδέτη ὑπὸ τὴν ἐποψίην τῆς τελειότητος τοῦτο ὑπολείπεται. Ἀξιοσημειώτον παράδειγμα τοιαύτης μετριοφορούντης εὑρίσκει παρὰ τοῖς Ἑλλησι, περὶ τῶν πομπωδῶν καὶ πολλὰ ὑποσχόμεγνων βιβλικῶν τίτλων τῶν ὄποιων, μικρὸν ἐνδιατρίβων λέγει:²

Et ne in totum videar Graecos insectari, ex illis nos velim intelligi pingendi singendique conditoribus, quos in libellis his invenies, absoluta opera, et illa quoque quae mirando non satiamur, pendentio titulo inscripsisse: ut APELLES FACIEBAT, aut POLYCLETUS; tanquam inchoata semper arte et im-

perfecta: ut contra judiciorum varietates superesset artifici regressus ad veniam, velut emendaturo quidquid desideraretur, si non esset interceptus Quare plenum verecundiae illud est, quod omnia opera tanquam novissima inscripsere, et tanquam singulis fato adempti. Tria non amplius, ut opiner, absolute traduntur inscripta, ILLE FECIT, quae suis locis reddam: quo apparuit, summam artis securitatem auctori placuisse, et ol id magna invidia fuere omnia ea.

Ἐπιθυμῶ νὰ συστήσω τὸν προοοχὴν ἐπὶ τῶν λέξεων τοῦ Πλίνιου: pingendi singendique conditoribus. Δὲν λέγει ὁ Πλίνιος ὅτι ἡτο γενικὴ ἡ συνήθεια τοῦ νὰ γνωρίζῃ ἔαυτὸν ὁ καλλιτέχνης ἐπὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ διὰ παρατατικοῦ, ὅτι πάντες οἱ καλλιτέχναι ἐν πάσαις ταῖς ἐποχαῖς ἐτήρονται αὐτῶν ἀλλὰ ὅπτως λέγει ὅτι μόνον οἱ πρῶτοι ἀρχαῖοι καλλιτέχναι, οἱ ιδυταὶ ἑκεῖνοι τῶν πλαστικῶν τεχνῶν, pingendi singendique conditores, ἦτο εἰς Ἀπελλῆς, εἰς Πολυκλείτος καὶ οἱ σύγχρονοι αὐτῶν, ἔσχον τὸν συνετὸν ταύτην μετριοφορούννην. Ἐπειδὴ δὲ ταύτην μόνον ἀπλῶς ὄνομάζει ἐπιτρέπει σιγηλῷ τῷ τρόπῳ ἀλλὰ ικανῶς σαφῶς νὰ κατανοήσωμεν ὅτι οἱ διάδοχοι αὐτῶν καὶ ιδίᾳ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων πλείονα ἀπέδιδον βάσιν εἰς ἐπιτούς.

Τούτου δύμως δεκτοῦ γενομένου, δην τρόπον καὶ δέον νὰ γίνεται ἀποδεκτόν, ἡ ἀνακαλυ φθεῖσα ἐπιγραφὴ ἐν ἣ γίνεται μνεία τοῦ ἐνὸς τῶν τριῶν καλλιτεχνῶν τοῦ Λαοκόντος, δύναται νὰ ἡναι πληρεστατα ὁρθή, ταύτοχρονως δέ, παρὰ ταῦτα, ἀληθὲς ἐπίσης νὰ ἡναι ὅτι ὁ Πλίνιος λέγει ὅτι δηλ. τοια μόνον ἔργα ὑπῆρχον ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν ὄποιων οἱ φιλοτεχνίδαντες αὐτὰ ἐχρήσαντο τῷ ἀρούστῳ χρόνῳ, παρὰ τοῖς ἀρχαιοτέροις δηλ. ἔργοις τῶν ἐποχῶν τοῦ Ἀπελλοῦ, τοῦ Πολυκλείτου, τοῦ Νικίου καὶ τοῦ Λυσίππου. Δὲν δύναται δύμως νὰ ἡναι ὁρθὸν ὅτι ὁ Ἀθηνόδωρος καὶ οἱ βοηθοὶ αὐτοῦ ἦσαν σύγχρονοι τοῦ Ἀπελλοῦ καὶ Λυσίππου, ώς θέλει νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ὁ κ. Βίγκελμαν. Ὁφείλομεν γάλλον νὰ κρίνωμεν ὃδε πως: δην ἡναι ἀληθὲς ὅτι τοια μόνον ὑπῆρχον ἐκ τῶν ἔργων τῶν ἀρχαίων καλλιτεχνῶν, ἐνὸς Ἀπελλοῦ, ἐνὸς Πολυκλείτου καὶ τῶν λοιπῶν τῆς τάξεως ταύτης, ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν ὄποιων ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῶν καλλιτεχνῶν ὁ ἀρφιστος χρόνος. δην ἡναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Πλίνιος καὶ ὡνόμασθε γάλλοιστα τὰ τρία ταῦτα ἔργα, τότε ὁ Ἀθηνόδωρος, εἰς δην οὐδὲν τῶν τριῶν τούτων ἔργων ἀνίκει καὶ δστις παρὰ τοῦτο μεταχειρίζεται ἐπὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἀρφιστον χρόνον, δὲν δύναται ν' ἀνίκει εἰς τοὺς ἀρχαῖους ἑκείνους καλλιτέχνας, δὲν δύναται νὰ ἡναι σύγχρονος τοῦ Ἀπελλοῦ καὶ τοῦ Λυσίππου, ἀλλὰ δέον ν' ἀναχθῇ εἰς μεταγενεστέρων ἐποχῶν.

Ἐν συντόμῳ πιστεύω ὅτι λίαν βάσιμον μαστύριον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι πάντες οἱ καλλιτέχναι, οἵτινες μετεχειρίσαντο τὴν λέξιν ἐποίησε, ἡ πικαδαν πολι κατόπιν τῶν χρόνων Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου καὶ μικρὸν πρὸ τῶν αὐτοκρατόρων καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῶν. Εἶναι ἀναμφισβήτητον τοῦτο, προκειμένου περὶ τοῦ Κλεομένους, πολὺ πιθανὸν δὲ προκειμένου περὶ τοῦ Ἀρχελάου, ἐνῷ περὶ τοῦ Σαλπίονος

1) Libr. XXXVI. Sect 4. p. 730.

2) Libr I. p. 5. "Exd. Hard.

κατ' οὐδένα τούλάχιστον τρόπον δύναται ν' ἀποδειχθῆ τὸ ἐναντίον. Ταῦτα λοιπὸν περὶ τῶν ἐπιλοίπων, μὴ ἀποκλειομένου καὶ τοῦ Ἀθηνοδώρου ἀπ' αὐτῶν.

Αὐτὸς ὁ κ. Βίγκελμαν δύναται ν' ἀποδῆ κριτής ἐν τούτῳ! 'Ἄλλ.' ἀκριβῶς ἐκ προτέρων διαμαρτύρομαι κατὰ τῆς διεστραμμένης φράσεως. "Οταν πάντες οἱ καλλιτέχναι, οἱ τινες ἔχονταν τῇ λέξει ἐποίησε, ἀνήκωδιν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, τότε δὲν ἔπειται ὅτι πάντες οἱ χρησμενοὶ τῇ λέξει ἐποίησε ἀνήκουσιν εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους. Καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις καλλιτέχναις δύνανται τινες πράγματι νὰ ἐμφορῶνται τῆς μετριοφροσύνης ταύτης πηταῖς τοσοῦτον ἀρμόζει εἰς μέγαν ἄνδρα, ἐνῷ καὶ ἄλλοι προσεποιήθησαν ὅτι κατέχουσιν αὐτάν.

KH'.

Μετὰ τὸν Δαοκόντα περὶ οὐδενὸς ἄλλου εἶχον μείζονα περιέργειαν νὰ μάθω ἢ περὶ τῆς τοῦ κ. Βίγκελμαν γνώμης ὡς πρὸς τὸν οὔτω καλούμενον Βοργίσιον ἀθλητήν. Πιστεύω ὅτι ἐπέτυχον ἀνακαλύψεως ἐπὶ τοῦ ἀνδριάντος τούτου, ἐν σχέσει πρὸς τὸν ὅποιαν φαντάζομαι πᾶν ὅτι δύναται τις νὰ φαντάζηται ἐν παραπλησίαις περιπτώσεσι.

Ἐφοβούμην πῦνος ὁ κ. Βίγκελμαν προλάβη με ἐν τούτῳ. 'Άλλ.' οὐδὲν παραπλησίον ἐν αὐτῷ εὑρίσκω ἀν δὲ δύναντα τι καταστῆσῃ με δύσπιστον ὡς πρὸς τὸν ὁρθότητα αὐτῆς, τοῦτο θὰ ἥτο τὸ ἔξης, ὅτι ὁ φόβος μου δὲν ἐπιλήθευσε.

«Τινές, λέγει ὁ κ. Βίγκελμαν,¹⁾ θεωροῦσι τὸν ἀνδριάντα τοῦτον ὡς παριστάνοντα δισκοβόλον, τουτέστιν ἄνδρα ρίπτοντα τὸν δίσκον ἢ μεταλλίνην πλάκα, αὕτη δ' ἥτο ἡ γνώμη, ἵν τὸ διάσημος κ. φὸν Στὸς ἑξέφρασεν ἐν ἐπιστολῇ πρὸς με ἀνευ δύμως ἐπαρκοῦς παραπρῆσεως τῆς στάσεως, ἵν τὸν δυνήθως ἔχει παραπλησία μορφὴν. Διότι ἐκεῖνος, ὅστις θέλει νὰ γίνῃ τι, ὀφεῖλει νὰ σύρῃ πρὸς τὰ ὅπισθεν τὸ σῶμα, κατὰ τὴν στιγμὴν δὲ τῆς γίψεως, ἢ δύναμις συγκεντροῦται ἐπὶ τοῦ πλησιεστέρου μηροῦ, τῆς ἀριστερᾶς κνήμης ἀργούσης: ἐνταῦθα δύμως τὸ ἐναντίον συμβαίνει. 'Ολόκληρον τὸ σῶμα, πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἐργιμμένον, στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ μηροῦ, ἢ δὲ δεξιὰ κνήμη εἶναι εἰς ἄκρον ἐκτεταμένη πρὸς τὰ ὅπισθεν. 'Ο δεξιὸς βραχίων εἶναι νεωτέρη τεθειμένος, ἐν τῇ χειρὶ δὲ αὐτοῦ ἐτέθη τρίππα λόγχης καὶ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος καθορᾶται τὸ λωρίον τῆς ἀσπίδος, ἵν ἐκράτει. 'Αν τις παραποίησῃ ὅτι ἡ κεφαλὴ καὶ οἱ ὄφθαλμοι εἴναι ἐστραμμένοι πρὸς τὰ ἄνω καὶ ὅτι ἡ παρισταμένη μορφὴ φαίνεται προστατευομένη διὰ τῆς ἀσπίδος ἀπὸ ἀντικειμένου, ὅπερ προέρχεται ἐκ τῶν ἄνω, δύνανται μετὰ πλειοτέρου δικαίου νὰ θεωρῆσην τὸν ἀνδριάντα τοῦτον ὡς παράστασιν στρατιώτου, ὅστις ἐν κινδυνῷ στάσει ιδιάζουσαν ἐπιδείξατο δεξιότηταν οὐδέποτε ἵσως οἱ ἐν τοῖς θεάμασιν ἄγωνισται ἐτυχον τῆς τιμῆς τοῦ νὰ στηθῇ αὐτοῖς ἀνδριάς παρὰ τοῖς "Ἐλληνσι. Τὸ ἔργον δὲ τοῦτο φαίνεται ἀρχαιότερον τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἀθλητῶν παρὰ τοῖς "Ἐλληνσι. »

Εἶναι ἀδύνατον νὰ σκεψθῶμεν ὁρθότερον. 'Ο ἀνδριάς οὗτος τοσοῦτον ὀλίγον παριστάνονταν

ὅδον καὶ δισκοβόλον, πράγματι δὲ παριστησὶ πολεμιστῶν, διακριθέντα κατὰ τινὰ κινδυνῷ περίπτωσιν ἐν τοιαύτῃ στάσει. 'Αφοῦ δύμως ἔτοις κ. Βίγκελμαν τοσοῦτον ἐπιτυχῶς τοῦτο διέγνω, πῶς ἥδυνατο νὰ σταματήσῃ ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ; πῶς ἥτο δυνατὸν νὰ μὴ ἐπέλθῃ αὐτῷ κατὰ νοῦν ὁ μαχητῆς, ὅστις ἀκριβῶς ἐν αὐτῷ ταύτῃ τῇ θέσει ἀπεσθόντες τὴν τελείαν ἥτταν στρατοῦ καὶ εἰς τὸν ὅποιον ἡ εὔγνωμων αὐτοῦ πατρὶς ἐστησεν ἀνδριάντα ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς στάσιν;

'Ἐν ἐνὶ λόγῳ ὁ ἀνδριάς παριστησὶ Χαροπίαν. 'Απόδειξιν τρύπου ἀποτελεῖ χωρίον τοῦ Νέπωτος ἐν τῷ βίῳ τοῦ στρατηγοῦ τούτου.²⁾

Γινώσκω ὅτι θὰ διστάσῃ τις ἐπὶ τινὰ στιγμὴν ἵνα ἐπικυρώσῃ τὰ ὑπὸ ἐμοῦ λεγόμενα· ἄλλ' ἐπίζω ὅτι ὁ δισταγμὸς οὗτος ἔσται πραγματικὸς διὰ μίαν μόνην στιγμὴν. Η στάσις τοῦ Χαροπίου δὲν φαίνεται ὅτι εἶναι ἀκριβῶς ἡ αὐτὴ, ἐν ἥ καθορῶμεν καὶ τὸν Βοργίσιον ἀνδριάντα. Η προτεταμένη λόγχη projecta hasta εἶναι κοινὴ ἀμφοτέροις, ἀλλὰ τὸ οβνίκο genu scuto (τοῦ περὶ οὐ δὲ λόγος χωρίον τοῦ Νέπωτος) ἐρμηνεύοντιν οἱ ἐρμηνεύεται διὰ τοῦ οβνίκο in scutum, obfirmato genu ad scutum: 'Ο Χαροπίας ἐπεδείκνυε τοῖς στρατιώταις αὐτοῦ ὅτι ὁφείλον νὰ ἐπακουμδῶσῃ τὴν ἀσπίδα ἐπὶ τοῦ γόνατος καὶ δημιουρεῖται αὐτῆς ν' ἀναμένωσι τὸν ἀχθόντον ἐν τῷ ἀνδριάντι δύμως ἡ ἀσπὶς κρατεῖται υψηλά. Μήπως δύμως δὲν δύναντο νὰ σφάλλωσιν οἱ ἐρμηνεύεται; πῶς δὲ θὰ ἡγούνευτο τὸ χωρίον ὅταν αἱ λέξεις οβνίκο genu scuto δὲν ἐλαμβάνοντο δύμοι, ἐλαμβάνοντο δὲ κατ' ίδιαν μὲν αἱ λέξεις οβνίκο genu, κατ' ίδιαν δὲ ἡ λέξις scuto ἢ ὅταν ἀνεγινώσκετο ἡ τελευταία αὐτη μετὰ τῶν ἀκολουθουσῶν projectaque hasta; τῇ προσδημητικὴν ἐνὸς μόνου κόμματος ἡ ὀμαλότης ἀποβαίνει δῶσον τὸ δυνατὸν πλήρως. 'Ο ἀνδριάς παριστησὶ στρατιώτην qui οβνίκο genu, scuto projectaque hasta impetum hostis ecessit: καταδείκνυσι δὲ τί ὁ Χαροπίας ἐπράξει καὶ ἀποτελεῖ τὸν ἀνδριάντα τοῦ Χαροπίου. 'Οτι τὸ κόμμα πράγματι ἐλλείπει τοῦτο ἀποδικυνεῖ τὸ εἰς τὸ προjecta προσδητημένον que, ὅπερ, ἀν αἱ λέξεις οβνίκο genu scuto ἀπὸ κοινοῦ ἐλαμβάνοντο, θὰ ἥτο περιττόν, δυ τρόπον καὶ πράγματι ἐν τισιν ἐκδόσει παραλείπεται.

Καὶ τὸ εἶδος τῶν γραμμάτων ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ ἀνδριάντος εὐρισκομένῃ ἐπιγραφῇ πληρεστατα συγκρινεῖ πρὸς τὴν μεγάλην ἀρχαιότητα τοῦ ἀνδριάντος τούτου καὶ ὁ κ. Βίγκελμαν αὐτὸς συνεπέρανεν ἐκ ταύτης ὅτι οὗτος ἀνάκει εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους τῶν σωζωμένων ἀνδριάντων, ἐφ' ὃν ὁ καλλιτέχνης ἐσπιεῖσον τὸ δύναμα αὐτοῦ. "Ηδη θὰ θεωρήσω διὰν διορατικὸν τὸ γλέρμα αὐτοῦ ἀν ὑπὸ τὴν ἐποψίην τῆς τέχνης παραποτῆρι τι ἐν αὐτῷ, δυνάμενον νὰ συγκρινούσῃ πρὸς τὴν ἐμὴν γνώμην. "Αν ἡξίου ταύτην τῆς ἐπιδοκιμασίας αὐτοῦ θὰ ἐκολακεύσῃν ἐπὶ τῷ ὅτι λαμπρότερον παρέσχον παράστασις περὶ τοῦ ὅποδον ἐπιτυχῶς οἱ κλασικοὶ συγγραφεῖς ἐρμηνεύονται διὰ τῶν ἀρχαίων καλλιτεχνημάτων καὶ ταῦτα πάλιν δι' ἐκείνων, ποσ' ὅσα παραδείγματα ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς μακραῖς σελίδῃ τοῦ Spence.

1) Gesch. der Kunst. Th. II S. 394.

1) Κεφ. 1.

ΚΘ'.

Πρόδες τῇ ὑπερομέτρῳ μαθήσει καὶ τῇ εὐθυτάτῃ καὶ ἔξοχῷ γνώσει τῆς καλλιτεχνίας, μεθ' ὅν ὁ κ. Βίγκελμαν ἐπελήφθη τοῦ ἕργου, εἰργάσθη καὶ μετὰ τῆς εὐγενοῦς πεποιθήσεως τῶν ἀρχαίων καλλιτεχνῶν, οἵτινες πᾶσαν τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῶν ἐν τῷ κυριωτέρῳ ἔχοντι μοτοῖσιν σημειώ, εἴτε μετὰ μεμελετημένης σχεδίου ἀμελείας πραγματεύμενοι τὰ δευτερεύοντα, εἴτε καθ' ὀλοκληρίαν καταλείποντες αὐτὰ εἰς τὴν πρώτην τυχοῦσαν ξένην χεῖσα.

Δὲν εἶναι μικρὸς ἔπαινος ὅτι τοιαῦτα μόνον διεπράξαντο σθάλματα, ὅτινα πᾶς τις ήδύνατο ν' ἀποφύγη. Τὰ σθάλματα ταῦτα ὑποπίπτουσιν εἰς τὸ βλέμμα ἐν τῇ πρώτῃ ἐπιτροχάδην ἀναγνῶσει ἀν δὲ τις ὀφειλεῖ νὰ σημειώσῃ αὐτά, δέον νὰ γίνηται τοῦτο μετὰ τῆς προθέσεως τοῦ νὰ ὑπομνηθῇ εἰς τινα πρόσωπα, ὅτινα μόνα φρονοῦσιν ὅτι ἔχουσιν ὄφθαλμούς, ὅτι εἶναι ἀνάξια σημειώσεως.

"Ηδη ἐν τοῖς περὶ τῆς μιμήσεως τῶν Ἑλληνικῶν καλλιτεχνυμάτων συγγράμμασιν αὐτοῦ ὁ κ. Βίγκελμαν παρεπλανήθη ἐνίστε ὑπὸ τοῦ Ἰουνίου. 'Ο Ἰουνίος εἶναι λιαν ἀπατηλὸς συγγραφεὺς τὸ ὄλον αὐτοῦ ἕργον ἀποτελεῖ κέντρων· ἐπειδὸν δὲ πάντοτε θέλει νὰ δηλιῇ διὰ τῶν λέξεων τῶν ἀρχαίων, ἐφαρμόζει οὐχὶ σπανίως ἐξ αὐτῶν χωρία ἐπὶ τῆς ζωγραφικῆς, ὅτινα, ἐν ὧ μέρει εὐρίσκονται, περὶ παντὸς ἀλλού πραγματεύονται ἢ περὶ ζωγραφικῆς.

"Οταν π. χ. ὁ κ. Βίγκελμαν θέλῃ νὰ διδάξῃ ὅτι διὰ τῆς ἀπλῆς ἀπομιμήσεως τῆς ψύσεως τοῦδε τοῦτον ὀλίγον τὸ ὑψίστον σημεῖον ἐν τῷ καλλιτεχνίᾳ ὅσον καὶ ἐν τῷ ποιῆσι ἐπιτυγχάνεται, ὅτι δὲ ποιητὴς καὶ ὁ ζωγράφος ὀφείλει τὸ ἀδύνατον μᾶλλον, ὅπερ ἀπίθανον τυγχάνει, ἢ τὸ ἀπλῶς δυνατὸν νὰ ἐκλέξῃ, προστίθησι: 'Τὸ δυνατὸν καὶ τὸ πραγματικόν, ὅπερ ὁ Λογκίνος ἀπατεῖ ἀπὸ ζωγράφου ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ πρὸς τῷ ποιητὴν ἀπίστευτον, δύναται καλλιστα ὡς ἐκ τούτου νὰ ὑφίσταται'· ἀλλὰ προτιμώτερον θὰ ποτὲ νὰ παραληφθῇ ἢ προσθίκη αὐτῷ διότι παριστησὶ τοὺς δύο μεγάλους περὶ τὴν καλλιτεχνίαν κριτὰς ἐν ἀβασίῳ ἀντιφάσει εἶναι ψευδές ὅτι τοιαῦτα ποτε ὁ Λογκίνος ἔξερθοσε· λέγει μέν τι παραπλύσιον περὶ τῆς ριτορικῆς καὶ τῆς ποιησεως ἀλλ' οὐδὲν περὶ τῆς ποιησεως καὶ τῆς ζωγραφικῆς. 'Ως δὲ ἔτερόν τι ἡ ριτορικὴ φαντασία βούλεται καὶ ἔτερον ἡ παρὰ ποιηταῖς, οὐκ ἐν λάθοισε, γράφει τῷ Τερεντιανῷ αὐτοῦ, οὐδὲ διτοῖς μὲν ἐν ποιήσει τέλος ἐστὶν ἐκπληξις, τοῖς δὲ ἐν λόγοις ἐνάργεια. Καὶ πάλιν οὐ μὴν ἀλλὰ τὰ μὲν παρὰ τοῖς ποιηταῖς μυθικωτέραν ἔχει τὴν ὑπερέκπτωσιν καὶ πάντη τὸ πιστὸν ὑπεραίρουσαν· τῆς δὲ ριτορικῆς φαντασίας καλλιστον ἀεὶ τὸ ἐμπρακτὸν καὶ ἐνάληθες. Μόνον ὁ Ἰουνίος ὑπειδάγει τὴν ζωγραφικὴν ἀντὶ τῆς ριτορικῆς, παρ' αὐτῷ δὲ καὶ οὐχὶ παρὰ τῷ Λογκίνῳ ἀνέγνω ὁ Βίγκελμαν²: praesettum cum Pictoriae phantasiae finis sit ἐκπληξις, Pictorae vero ἐνάργεια. Καὶ τὰ μὲν παρὰ τοῖς ποιηταῖς, ut loquitur

idem Longinus κτλ. Καλλιστα· οὗτοι εἰσιν οἱ λόγοι τοῦ Λογκίνου οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ πνεῦμα τῶν ὑπ' αὐτοῦ γραφομένων.

Ταῦτὸν συνέδην αὐτῷ καὶ διὰ τῆς ἐπομένης παρατηρήσεως: « Πᾶσαι αἱ ἐνέργειαι, λέγει καὶ οἱ στάσεις τῶν Ἑλληνικῶν μορφῶν, αἵτινες δὲν ἔχαρακτηρίζοντο ὑπὸ τοῦ χαρακτῆρος τῆς συνέσεως, ἀλλ' ἥσαν λιαν πυρώδεις καὶ ἄγαν ἀγριωπαὶ, ὑπέπιπτον εἰς σφάλμα, ὅπερ οἱ ἀρχαῖοι καλλιτέχναι ἐκάλουν παρένθυρον». Οἱ ἀρχαῖοι καλλιτέχναι; Τοῦτο μόνον διὰ τοῦ Ἰουνίου δύναται ν' ἀποδειχθῇ διότι παρένθυρος ἦτο ριτορικὴ τεχνικὴ λέξις καὶ τοῦτο ἵστος φαίνεται ἔξυπονοοῦν τὸ παρὰ τῷ Λογκίνῳ χωρίον, ὡς μόνῳ τῷ Θεοδώρῳ ἴδιον.² Τούτῳ παράκειται τριτον κακίας εἰδος ἐν τοῖς παθητικοῖς, ὅπερ ὁ Θεόδωρος παρένθυρον ἐκάλει ἔστι δὲ πάθος ἄκαιρον καὶ κανόν, ἔνθα μὴ δεῖ πάθον εἰδος ἢ ἀμετρίαν, ἔνθα μετρίαν δεῖ. Ἀριθμός μάλιστα, ἀν ἐν γένει ἐπιτρέπεται ἡ εἰς τὴν ζωγραφικὴν μεταβίβασις τῆς λέξεως ταύτης, διότι ἐν τῇ ριτορικῇ καὶ τῇ ποιησει ὑπάρχει πάθος, ὅπερ δύναται νὰ ἐνταχθῇ, ἐφ' ὅδον εἶναι δυνατὸν χωρίς ν' ἀποβῖ παρένθυρον, μόνον τοῦ ὑψίστου πάθους, ἔνθα μὴ δεῖ, ἀποτελοῦντος παρένθυρον. 'Ἐν τῇ ζωγραφικῇ ὅμως τὸ ζωηρότατον πάθος θ' ἀπέβαινε πάντοτε παρένθυρον, καὶ ἐτι ηδύνατο νὰ συγχωρθῇ διὰ τῶν περιστάσεων, ἐγ αἷς τὸ ἐκφράζον αὐτὸν πρόσωπον, διατελεῖ.

Κατὰ τὸ φαινόμενον λοιπὸν διάφοροι ἀνακρίβειαι ἐν τῇ ιστορίᾳ τῆς καλλιτεχνίας παρίχθισαν ἀπλῶς ἔνεκα τοῦ ὅτι ὁ κ. Βίγκελμαν ἐν τῷ ριτορικῇ τὸν Ἰουνίον καὶ ὅχι τὰς πηγὰς αὐτάς. Π. χ. ὅταν θέλῃ διὰ παραδειγμάτων νὰ καταδείξῃ ὅτι παρὰ τοῖς "Ἐλληνιστικῶν τὸ ἔχοχον ἐν παντοειδέστερης τέχναις καὶ ἐργασίαις ιδιαζόντως ἔξετιμπτο καὶ ὅτι ὁ ἀγιστος ἐργάτης ηδύνατο καὶ ἐν τῷ μικροτέρῳ πράγματι ν' ἀπαθανατίσῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, παρατίθησιν ἐν ἀλλοίος καὶ τὸ ἔξης³· 'Γινώσκαμεν τὸ ὄνομα ἐργάτου ἀκριβεστάτων ζυγῶν ἢ πλαστίκων, καλουμένου Παρθενίου.' 'Ο κ. Βίγκελμαν θὰ ἀνέγνω πάντως τὰς λέξεις τοῦ Ἰουνενάλην, εἰς ὃς ἐν τῇ περιπτώσει ταύτη ἀναφέρεται Lance Parthenius factas, μόνον ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Ἰουνίου, διότι διὰ αὐτὸν τοῦτον τὸν Ἰουνενάλην είχεν ὑπ' ὅψει δὲν θὰ παρεπλανᾶτο ὑπὸ τοῦ διφορούμενου τῆς λέξεως Lance, ἀλλ' ἀμέσως ἐκ τῆς συναφείας θ' ἀνεγνώριζεν ὅτι ὁ ποιητὴς οὐχὶ ζυγούς καὶ πλαστίκας ἐνδει ἀλλὰ πινάκια καὶ τριβλία ἐνοεῖ. 'Ο Ἰουνενάλης παρίστησι δλ. τὸν Κάτουλον ὅτι ἐν ἐπικινδύνῳ θύελλῃ ἐν τῇ θαλάσσῃ πράττει ως ὁ κάστωρ, ὅστις δάκνει τὰ καριά αὐτοῦ, ἵνα σῶσῃ τὴν ζωὴν ἀπὸ ἀκείνου, ὅπερ ἡ νάγκασεν αὐτὸν νὰ στρέψῃ εἰς τὴν θάλασσαν τὰ πολυτιμώτερα αὐτοῦ ἀντικείμενα ἵνα μὴ καταβυθισθῇ μετὰ τοῦ σκάφους. Τὰ πολύτιμα δὲ πράγματα περιγράφων λέγει ἐν ἀλλοίοις.

1) Von der Nachahmung der griech. Verkec. etc. c. 23.

2) Τμῆμα Β'.

3) Gesch. der Kunst Th I S. 136.

1) Περὶ ὕψους τμῆμα ιδ'. Ἐκδ. T. Fabri, σ. 36 — 39.

2) Pictura Veb. lili. I. cop. 4. p. 33.

Ille nec argentum dubitabat mittere, lances
Parthenio factas, urnae cratera capacem
Et dignum sittente Pholo, vel conjugē Fusci.
Addē et bascaudas et mille escaria, multum
Caelati, biberet quo callidus emtor Olynthi.

Τὰ ἑνταῦθα ἀναφερόμενα ἐν μέσῳ κυπέλλων καὶ λοιπῶν Lances τί ἄλλο δύνανται νὰ ἔναι ἡ πινάκια καὶ τριβλία καὶ τί ἄλλο θέλει νὰ εἴπῃ ὁ Ἰουβενάλης ἢ ὅτι ὁ Κάτουλος ἔφριψεν εἰς τὴν θάλασσαν ὅλα τὰ ἀργυρᾶ αὐτοῦ ἐπιτραπέζια σκεύη, ἐν οἷς εὐρίσκοντο καὶ πινάκια ἐπεξιργασμένα ὑπὸ τοῦ Παρθενίου; Parthenius λέγει ὁ ἀρχαῖος Σχολιαστὴς Caelstoris nomen. "Οταν δύως ὁ Γραγκαῖος ἐν ταῖς εἰς τὸ ὄνομα τοῦτο παρατηρήσεδιν αὐτοῦ προστίθησι: Sculptor de quo Plinius, θὰ ἔγραψεν αὐτὸ τυχαῖς, διότι ὁ Πλάνιος δὲν ἀναφέρει καλλιτέχνην ὑπὸ τοιούτον ὄνομα.

«Μάλιστα, ἔξακολουθεῖ ὁ κ. Βίγκελμαν, διεσώθη τὸ ὄνομα τοῦ σκυτέως, ως ἀποκαλούμεν αὐτόν, ὅστις κατεσκεύασεν ἐκ δέρματος τὴν ἀσπίδα τοῦ Αἴαντος». Ἄλλα καὶ τοῦτο δὲν δύναται ἐπίσης νὰ ἴσησθη ἐκεῖθεν, ὅπου παραπέμπει τοὺς ἀναγνώστας αὐτοῦ, ἵνα ἐκ τοῦ παρ'. Ἡροδότῳ βίοι τοῦ Ὀμῆρου. Διότι, προσάγονται ἑνταῦθα πράγματι οἱ στίχοι τῆς Ἰλιάδος, ἐν οἷς ὁ ποιητὴς ἀποδίδει τὸ ὄνομα τοῦ Τυχίου εἰς τὸν σκυτέα τοῦτον, ὥστε δύως ταύτοχρόνως λέγεται ὅτι οὗτος ἐκαλεῖτο ιδίως σκυτεὺς γνωστὸς τοῦ Ὀμῆρου, εἰς διὰ τῆς εἰδαγωγῆς τοῦ ὄνοματος αὐτοῦ ιθέλκησε νὰ σημάνῃ τὴν φιλιὰν καὶ εὐγνωμοσύνην: ¹⁾ Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἀποδίδει τὸν σκυτέα τοῦτον ἐν τῷ σκυτεῖ, ὃς ἐδέξατο αὐτὸν ἐν τῷ νέῳ τείχει προσελθόντα πρὸς τὸ σκυτεῖον ἐν τοῖς ἐπεσι καταζεύξας ἐν τῇ Ἰδιάδι τοιάδε.

Αἰας δ' ἐγγέθει τῇθε φέρω τάκος ἥντε πέργορ,
Χάλκεος ἐπταύεοιο. ὁ οἱ Τέχνιος κάμε τεύχων
Σκυτοτόμωρ ὡς ἄριστος, τῷη ἔρι οἰκείᾳ ραιῶν

Τὸ ἑναντίον λοιπὸν παρατηρεῖται ἐκεῖνου, ὅπερ θέλει νὰ διαβεβαιώσῃ ἡμῖν ὁ κ. Βίγκελμαν τὸ ὄνομα τοῦ σκυτέως, ὅστις κατεσκεύασε τὴν ἀσπίδα τοῦ Αἴαντος εἰχε τοσοῦτον λησμονθῆ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀμῆρου, ὥστε ἐκέπτητο πλήρη ἐλευθερίαν ὁ ποιητὴς νὰ παρειδαγάγῃ ἀντ' αὐτοῦ ἔνον τὸν ὄλως ὄνομα.

Καὶ διάφορα ἄλλα μικρὰ σφάλματα ἀποτελοῦσι σφάλματα τῆς μνήμης ἢ ἀφορῶσιν εἰς πράγματα, ἀπερ προσδάγει ως διαδαφίσεις ἐν παρόδῳ π. χ.

Ἡρακλῆς πᾶτο καὶ οὐχὶ Βάκχος, ἐκεῖνος περὶ οὐ ἐδεμνύνετο ὁ Παρθένασιος ὅτι ἐνεφανίσθη αὐτῷ, ὦφ' ἣν μορφὴν ἐζωγράφησε τοῦτον. ²⁾

Ο Ταυτόσκος δὲν πᾶτο ἐκ Ρόδου, ἀλλ' ἐκ Τραλλεων τῆς Λυδίας. ³⁾

Η Ἀντιγόνη δὲν εἶναι ἡ πρώτη τραγωδία τοῦ Σοφοκλέους. ⁴⁾

Ἄπεχω δύως τοῦ νὰ συδιδωρεύσθω τοιαύτας μυδαμινότητας. Δὲν ἥδυνατο ἄλλως νὰ θεωρηθῇ τοῦτο πόθος μουφῆς; ὁ γινώσκων δύως τὸν πρὸς τὸν κ. Βίγκελμαν δεβασμόν μου δὲν ἔθεωρει αὐτὸν ὡς τοιούτον

ΟΛΓΑ ΛΑΖΑΡΙΔΟΥ.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ.

Χρυσόδοσυλλον τῆς ἐπιδκοπῆς Σταγῶν.

Δημοισιεύσαντες ἐν τῷ Α' τόμῳ (σελ. 539—543 καὶ 602) τῆς ἑγκρίτου Ἐδδομαδιαίας Ἐπιθεωρησεως τοῦ Νεολόγου διατριβὴν ἡμῶν περὶ Μετεώρων τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ τῶν ἐπ' αὐτῶν τῶν ἱερῶν μονῶν, δημοσιεύμενην ὡδὲ καὶ Χρυσόδοσυλλον τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου ὥπερ ἀντεγράψαμεν ἐκ τοῦ τοίχου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἐν Καλαμπάκῃ, ἀτε ἐνέχο τοπογραφικάς τινας πληροφορίας, ἀναφερομένας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαμπάκας

† Ἐπειδὴ δὲ τοῦθε θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος ¹⁾ καὶ οἱ κληρικοὶ τῆς ἀγιωτάτης Ἐπισκοπῆς Σταγῶν ἀνέφερον, ὅτι κέκτηνται δύο χρυσόδοσυλλα τοῦ ἀσιδίμου ἀγίου αὐθέντου καὶ βασιλέως κυροῦ Νικηφόρου τοῦ Βοτανούλατου καὶ ἔτερον χρυσόδοσυλλον τοῦ ἀσιδίμου βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, δωρούμενα τῇ αὐτῇ ἐπισκοπῇ παροίκους ἐνυποστάτους μετὰ τῆς γῆς αὐτῶν, ζευγάρια δεκαεννέα, καὶ ἐπέκεινα τῆς γῆς τοσούτων ζευγαρίων ἐτέραν γῆν μοδίων χιλίων, ἤτις εὑρίσκεται ἐν τῷ χωρίῳ λεγομένῳ Κουβέλτζιον, εὑρίσκονται δὲ ἐν αὐτῇ τῇ γῇ κατεχόμενα παρὰ τοῦ θεοφιλέστατου ἐπίσκοπου καὶ τῶν κληρικῶν τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς. Ωσαύτως ἐνεφάνισαν τῇ ἐμῇ βασιλείᾳ δὲ τὸς ἀρχιερεὺς μετὰ τῶν ἐκεῖσε κληρικῶν τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς προσταγματικὸν βασιλικὸν καὶ αὐθεντικὸν ἡμῶν διάφορον ἐπικυρωτικὸν, ὅ τις φαίνεται τῶν προγεγραμμένων ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐγγράφως τῇ βασιλείᾳ μου ἐδήλου εἶναι τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Σταγῶν μετὰ τῶν αὐτοῦ κληρικῶν δεσπότας καὶ κατόχους τῶν ἀναγεγραμμένων ἐνυποστάτων παροίκων μετὰ τῆς γῆς αὐτῶν χωρούστης ζευγάρια δεκαεννέα καὶ ἐπέκεινα τούτων, ὅσα ἐν τῷ πρακτικῷ γεγραμμένα τυγχάνουσιν ἀκολούθως δὲ τούτοις ἐνεφάνισθησαν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ πρακτικά οὐκ ὀλίγα σιγγῆλια περὶ τῶν προσόντων τῇ ἀγιωτάτῃ ἐπισκοπῇ Σταγῶν ἐπικυρωτικὰ μετὰ χρυσόδοσυλλον τῶν πρὸ ήμῶν βασιλέωναι ἐτέρων ἀναγραφῶν πάστης καὶ παντοίας δημοσιακῆς ζητήσεώς τε καὶ δόσεως καὶ ὄχλήσεως καὶ ἐπηρεάς καὶ ζημίας ἀνωτέρας διατηρεῖσθαι διαλαμβάνοντας πάντα τὰ ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην ἐπισκοπὴν τοὺς κληρικοὺς δηλαδή, τοὺς ἐνοίκους, τὰ χωρία, τὰ μοναστήρια καὶ τοὺς ὑπὸ τὴν ἐνορίαν αὐτῆς ὄντας ιερωμένους Βλάχους τε καὶ Βουλγάρους καὶ Ἀρβανίτας, ταῦτα δὲ πάντα τὰ γεγενημένα κατὰ τὴν περί-

1) Ἡροδότ. βίος Ὀμῆρου σ. 756. "Ex. Wessel.

2) Gesch der Kunst. Th. II. S. 353. — Plinius lib. XXVI. sect. 4. p. 729 I. 47.

3) Gesch. der Kunst. Th. I. S. 176. — Plinius lib. XXXV sect. 36. — Athenaeus. lib. XII p. 543.

4) Gesch. der Kunst. Th. II. S. 328.

1) Περίεργον πῶς δὲν ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ ἐπίσκοπου.